

Матвієнко Світлана Андріївна

Педагогічний стаж: 20 років.

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Освіта: Миколаївський державний педагогічний інститут, 1999 рік.

Педагогічна ідея

Розкриття креативного потенціалу особистості учня через творчо-діяльнісний підхід на уроках мистецтва

«Психіка людини проявляється і формується в її діяльності. Це означає, наприклад, що людина пізнає дійсність, тільки впливаючи на неї», - зазначено в навчальному посібнику з психології Лазаренко В.І, Лазаренко В.П.

Мало ефективним буде урок, на якому учні просто споживають художню інформацію, обмежуючись слуханням музики та співом пісень, формами роботи, що не сприяють творчій самореалізації дитини у мистецтві. Водночас творча діяльність розвиває креативність особистості, народжує живу фантазію, живий підхід, а складна система знань про музичне мистецтво засвоюється ефективніше через практичне застосування.

Ідея творчо-діяльнісного підходу простежується у найвідоміших авторів систем та методик навчання музичного мистецтва: Еміля Жака-Далькроза (метод евритміки – зв'язок музики з рухом); Карла Орфа (принцип елементарного музикування з використанням різних видів музично-сценічної діяльності); Бориса Трічкова (концепція «свідомого нотного співу»); Дмитра Кабалевського (обговорення, роздуми про музику та музичні явища). Використання елементів методики названих вище педагогів під час слухання музики, вокально-хорової роботи, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах, опанування теоретичних знань позитивно впливає на формування в учнів культурної компетентності, стійкого інтересу та позитивної мотивації до мистецької діяльності.

Особливим етапом уроку вважаю слухання музики. Спочатку вчу учнів слухати, чути і відчувати музику. З перших уроків домовляюсь з дітьми про непорушне правило: коли звучить музика – все завмирає, зупиняється час, все навколо зосереджується на звучанні, всі думки і дії підкоряються її величності

МУЗИЦІ. І лише після того, як музика відзвучить можна висловити свої враження, почуття, думки.

На цьому етапі навчального заняття діти не просто спостерігають за тим, який темп у музики, мелодія, динаміка – вони стають співтворцями художнього образу. Я пропоную їм заплющити очі та прошу уявити картину або історію, яку створює в нашій уяві музика. Діти, полюбляючи фантазувати, активно включаються в цей процес, охоче розказують про дивовижні картини та історії, що виникли в їх уяві. А от чому саме такі образи виникли вони починають розуміти і пояснювати, аналізуючи засоби виразності, які застосував композитор.

Також, готуючи учнів до слухання музичного твору, активно використовую методи «Передбачення» або «Я – композитор». Пропоную передбачити як буде звучати музика із запропонованою назвою («Ранок» Е. Гріга; «Нова лялька», «Хвороба ляльки», «Марш дерев'яних солдатиків» П. Чайковського тощо). Це дозволяє пробудити в дітей відчуття приналежності до створення прекрасного, активізувати їхній творчий потенціал, розвинути уяву, фантазію. Діти відчують безмежну радість результатів творчого пошуку, коли, слухаючи музику, знаходять в ній віддзеркалення прогнозованих ними почуттів, думок, засобів музичної виразності.

Розвинути здатність аналізувати засоби музичної виразності дозволяє також завдання «Дай назву музичному твору». Так, слухаючи п'єси з циклу «Дитяча музика» Д. Кабалевського, учні дають їм назви: «Прогулянка», «Діти граються», «Прогулянка лісом». П'єсі «П'ятнашки» – «Зайчики», «Сонячні зайчики». П'єса «Хода коників» отримує назву «Хлопчики крокують». Моє завдання як учителя на цьому етапі – закріпити в дітей відчуття успіху. Тому звертаю їхню увагу на відповідність засобів музичної виразності назвам, які вони придумали. Разом радіємо передбаченням, які ствердилися.

Використання методу «Малюємо музику» допомагає сформувати у дітей усвідомлення того, що пісня, танець, опера, симфонія передають думки їх авторів та почуття тих, кого в них зображено. Під час слухання музичного твору вчу дітей створювати певний художній образ. Спочатку порівнюємо звуки з фарбами, мелодію з лініями. Потім відтворюємо почуте в малюнку за допомогою фарб та ліній. Поступово діти приходять до висновку, що для зображення сумної музики необхідно дібрати холодні, пастельні кольори, для веселої – яскраві, теплі. Для передачі настрою людини – можна використати лише один тон. Наприклад, пропоную виконати завдання на вибір: «Передати за допомогою фарб звучання різних музичних інструментів, їх тембр, динаміку» або «Зобразити за допомогою певного візерунку звучання різних

музичних інструментів». Інтегрована творча діяльність з музичного та образотворчого мистецтв допомагає учням зрозуміти цілісну картину світу, сприяє більш глибокому розумінню краси, змісту й настрою музичних творів.

Вокально-хорову роботу проводжу в поєднанні із опануванням теоретичних знань та музично-ритмічних рухів, що дає можливість синтезувати теорію з практикою. Так, у першому класі на етапі розспівування, використовую прості співанки, побудовані на двох, трьох нотах, та пропоную дітям продемонструвати зміну висоти звуку за допомогою рухів рукою. Спочатку вони механічно виконують запропоновану вправу, іноді перетворюють її у пластичну імпровізацію. Проте, дуже скоро осмислюють звуковисотність і починають відчувати як рухається мелодія, радіють своєму новому досвіду. Через інтеграцію слуху, дії, розуміння явища висоти звуку учні швидше опановують мистецтво керування власним голосом. У них розвивається координація між слухом та голосом, формуються вокальні навички.

Перше уявлення про ноти також формую через діяльнісний підхід. Самі по собі ноти не зрозумілі і не дуже цікаве явище для дітей, особливо якщо вони не ходять до музичної школи та не навчаються грати на музичному інструменті: «Навіщо знати як називаються ноти, де і як вони записуються?» І як би цікаво я не розказувала, що ноти це чарівні знаки, якими композитори пишуть геніальні музичні твори – питання «навіщо?» буде виникати. І раптом, під час співу знайомої співанки, побудованої на двох нотах (наприклад співанка «Жук, жук де твій дім», ноти фа-ре першої октави), у якій ми вже відчуваємо рух мелодії, можемо показати його рукою та відтворити голосом, на екрані разом з анімаційним зображенням жука, що вже активізує увагу дітей, з'являються графічні зображення нот! Діти з подивом роблять відкриття: «Ноти рухаються так само, як рухаються мелодія і наша рука! Так от як з'явилась ця мелодія, яку вдома вже знають і мама, й тато, і навіть кіт! І дуже просто запам'ятати ноти «фа» та «ре», і де вони записуються, та як справжні музиканти заспівати співанку нотами, а також цікаво відшукати їх у підручнику у знайомих піснях». Звичайно не завжди так легко все відбувається, проте саме через творчу діяльність дітям простіше опанувати теоретичні знання. І можливо, вони не зможуть читати мелодію за нотами, проте зрозуміють суть того, що записано на п'яти лінійках нотного стану.

Наступний етап навчального заняття – вивчення та виконання пісень. На початку моєї роботи в молодшій школі дуже складним був процес запам'ятовування тексту пісень. На носі Новий рік, а діти лише доспівують за мною останні склади слів пісні. Що робити? Геніальне рішення – будемо танцювати! Як придумати танець – ілюструвати рухами те, про що співається в пісні. І ось, коли танцювальна композиція вже майже готова, я помічаю, що

діти співають і танцюють одночасно, вони запам'ятали слова через рухи! Виконують пісню дуже виразно й творчо, вкладаючи всі свої емоції й почуття. Музично-ритмічні рухи стали невід'ємною частиною вивчення та виконання пісень в моїй роботі, є дієвим засобом запам'ятовування слів пісень, ефективним способом реалізації творчих прагнень учнів, розвитку їх креативного потенціалу.

Всі теоретичні знання намагаюсь подати через практичну та ігрову діяльність. Вивчаючи поняття ритм, спочатку граємо в гру «Вгадай пісню за ритмом». Під час гри помічаємо, що в кожній пісні є звуки коротші та довші. Домовляємось, що довгий звук будемо позначати «І-та», короткі «П ті-ті». Продовжуємо грати – задаємо один одному ритмічне завдання, записуючи на дошці. І потім ставлю «цікаве запитання»: «Діти, так що ж таке ритм?» А діти відповідають: «Це дуже просто! Ритм, це коли по черзі звучать короткі і довгі звуки!» Вони говорять своїми словами, не зовсім вірно будуючи речення, та вчитель звертає увагу, що діти самі зробили висновок – зрозуміли, що таке ритм. Діти – молодці! Створивши ситуацію успіху, отримую додатковий бонус – активних і творчих учнів, а діти поступово стають творчими особистостями, готовими до пошуку креативного розв'язку будь-яких навчальних та життєвих проблем.

Перед тим, як дати роз'яснення, що таке тембр, прошу дітей закрити очі. Вони заінтриговані... Той, кого торкаюся, має сказати «Ля», всі інші відгадують. Після цього проговорюю: «Дивовижно, але ви відгадали всі імена! Як вам це вдалося?» «Дуже просто, у кожного свій голос», – відповідають діти. «А що ж такого особливого в голосі кожного?», – запитую я. «Свій відтінок, свій звук», – кажуть діти. Відкриваю таємницю: «У музиці це називається словом тембр». І ми продовжуємо грати, відгадуючи та характеризуючи тембри різних музичних інструментів. Зі свого досвіду можу стверджувати, якщо подати спочатку визначення поняття, процес його засвоєння буде більш тривалим і складним. Тож, діяльнісний підхід є важливою умовою свідомого засвоєння знань учнів, формування предметних та ключових компетентностей, розвитку творчої, креативної особистості.

На навчальних заняттях постійно використовую методи розвитку критичного мислення, в основі яких лежить прагнення до творчого пошуку. Під час вивчення схожих або контрастних музичних явищ застосовую метод порівняння, встановлення спільних і відмінних рис між різними художніми явищами. Наприклад, тема «Камерно-вокальні жанри» (6 клас) засвоюється більш ефективно саме через метод порівняння. Так, вивчаючи жанри «Гімн» та «Пісня», пропоную дітям відшукати схожі та відмінні риси в їх звучанні. Виконати це завдання допомагає знайомство з визначеннями, історією виникнення жанрів та слухання музики. Діти приходять до висновку, що гімн,

як і пісня може мати куплетну форму, але відрізняється урочистим, хвалебним характером.

Розглядаючи жанр «Романс», прошу дітей відшукати у визначенні лише одну ознаку, що чітко відрізняє його від інших камерно-вокальних жанрів. Діти безпомилково знаходять слово «ліричний». Саме на цю особливість жанру звертаю увагу під час слухання музики.

Для ознайомлення з жанром «Серенада», пропоную прослухати декілька творів і знайти в них спільні риси. Діти звертають увагу на зміст, кому зазвичай присвячений жанр, помічають ліризм, що споріднює серенаду з романсом. Таким чином, зникає потреба в механічному заучуванні численних визначень, відбувається усвідомлене розуміння кожного з камерно-вокальних жанрів, розвивається критичне мислення учнів.

Залучення до емоційного сприйняття музики, роздумів про неї, втілення образного змісту під час виконання сприяють оволодінню дітьми прийомами порівняння, аналізу, узагальнення, класифікації різних явищ музичного мистецтва, формуванню позитивної мотивації до його пізнання.

Така робота дає певні результати. Мої учні є організаторами та учасниками шкільних, міських мистецьких проєктів «Співуча Україна», «Заспіваю твоє ім'я» (за творчістю М. Вінграновського), учасниками та призерами мистецьких конкурсів різних напрямків та рівнів (конкурс музично-театральних композицій «Дитячі пісні за поезією М. Вінграновського»; музично-театральна композиція «Колобок на сучасний лад»; міжнародний фестиваль-конкурс «В унісон» (II місце).

На мистецьких зустрічах, які я проводила («Адаптація стратегій розвитку критичного мислення до уроків мистецтва», «Використання ігрових технологій на уроках музичного мистецтва»), ділюся з колегами позитивним досвідом упровадження своєї педагогічної ідеї

Я в постійному пошуку нових методів, технологій, які сприятимуть формуванню в учнів мистецької компетентності через їх творчу діяльність, креативне мислення.

Відеореюме:

<https://drive.google.com/file/d/18wQ6urGr8Ndz3qJB2VleyYuwVJ-vzhIo/view?usp=sharing>